

Leonardo? Boltraffio? Luini? Modestini?

AVAGY KI FESTETTE A VILÁG LEGDRÁGÁBB KÉPÉT?

MARTOS GÁBOR

LEONARDO DA VINCI: SALVATOR MUNDI
(FORRÁS: CHRISTIE'S)

2017. november 15-én este a New York-i Rockefeller Centerben a Christie's árverezőház aukcióján valaki (mint később kiderült: *Bader bin Abdullah bin Mohammed bin Farhan Al Saud* herceg, bár nem a maga nevében, hanem *Mohammed bin Salman bin Abdulaziz Al Saud* koronaherceg, szaúdi trónörökös, ám az ország de facto tényleges vezetője megbízásából) egy 70 millió dolláros kikiáltási árról indított, akkor már tizenhét perce zajló licitcsata egy pontján telefonon – egy lépésben 30 millióval megemelve a másik licitáló utolsó ajánlatának összegét – 400 millió dolláros ajánlatot tett *Leonardo da Vinci* (1452-1519) *Salvator Mundi* (A világ

megváltója vagy másként *A világ üdvözítője*) című festményéért, és ezzel meg is nyerte a tételt. Így aztán az üzletszabályok szerint a vevőnek a leütési árra rakódó jutalékokkal együtt végül 450 312 500 dollárt kellett kifizetnie a képért, amivel egy csapásra ez lett minden idők legdrágábban elkelt műalkotása a világon.

Hétköznapi ésszel már önmagában maga az összeg is felfoghatatlan (aznapi árfolyamon magyar pénzre átszámolva durván 119 milliárd 462 millió forint; ez mondjuk egy átlagos év teljes magyarországi műkereskedelmi forgalmának a hat-nyolcszorosa), de ez még semmi: ennél ugyanis sokkal inkább „észmegállítóbb”, ha azt is tudjuk, hogy a boldog vevő igazából egyáltalában nem lehet biztos benne, hogy végső soron mit is vett meg ennyi pénzért. A *Salvator Mundi* ugyanis egyike annak a megszámlálhatatlan mennyiségű műtárgynak a világon, amelyeknek nincs egyértelmű, mindenki által fenntartás nélkül elfogadott attribúciója, vagyis amelyikről bárki egyértelműen kijelenthetné, hogy igen, ez a műtárgy százszázalékos bizonyossággal a szerzőjének mondott művész száz százalékig saját kezű alkotása.

Maradjunk csak ennél a képnél: mit is tudunk róla, a – szakszóval – provenienciájáról (előéletéről, történetéről), a különböző korokban hozzá kapcsolódott különböző szakmai véleményekről? Az még mondjuk biztos, hogy a festmény valamikor 1500 körül készült, és minden bizonnyal *XII. Lajos* (1462-1515) francia király részére (akinek az uralkodása alatt, ezt bizto-

san tudjuk, több Leonardo-festmény is a királyi gyűjtemény része lett). Az is biztos, hogy 1625-ben, amikor *Bourbon Henrietta Mária* (1609-1669) francia királyi hercegnő feleségül ment *I. Károlyhoz* (1600-1649), Anglia és Skócia királyához, a kép vele együtt hozományként Párizsból Londonba utazott. A brit királyi műgyűjteményben 1763-ig van nyoma; ekkor valamiért-valahogyan elkerült az udvarból, és csaknem másfél évszázadra nyoma veszett.

A 19. század végén a festmény – amely ekkor már nagyon rossz állapotban volt, és időközben „javítások” címen ki tudja kik többször át is festették – *Sir Frederick Lucas Cook* (1844-1920) brit politikus gyűjteményének darabjaként kapott újra nyilvánosságot, amikor is a kollekciónkat katalogizáló *Tancred Borenius* (1885-1948) művészettörténész „Ismeretlen festő Boltraffio után” készített munkájának határozta meg. 1958 júniusában aztán a kép egyszer csak a Sotheby's londoni árverésének kínálatában bukkant fel, de itt ekkor egyértelműen *Giovanni Antonio Boltraffio* (1466/67-1516), Leonardo műhelyének egyik tagja műveként kínálták, és így 45 fontot – akkori árfolyamon átszámolva nagyjából 60 dollárt – fizetett érte egy *Minnie Stanfill Kuntz* nevű, jómódú amerikai hölgy, aki gyakran utazgatott Európában, és szívesen vásárolt különböző régiségeket. A képet Amerikába vitte, louisianai otthonába, ahonnan aztán

EGY 1908-1910 KÖRÜL KÉSZÜLT FOTÓGRÁFIA
A TÖBBSZÖRÖSEN ÁTFESTETT KÉPRŐL

(FORRÁS: WIKIWAND)

A KÉP AZ ÁTFESTÉSEK ELTÁVOLÍTÁSA UTÁN ELŐTŰNT KORÁBBI SÉRÜLÉSEKKEL (FORRÁS: WIKIMEDIA)

1987-es halála után unokaöccséhez, *Basil Clovis Hendry Sr.* fémlemez-kereskedőhöz került.

Az ő fia, *Basil Hendry Jr.* később azt állította, hogy apja 2005-ben kihívta otthonukba a Christie's egy szakértőjét, hogy megbecsültesse vele a „Krisztus-képet”, ám az illető elutasította, hogy bevegye azt egy árverésre, mondván, teljességgel értéktelen. Így aztán a család egy kis helyi aukciósházba adta be értékesítésre az egykori örökséget, hogy mégis valamennyi pénzhez juthassanak a révén. Csakhogy a ház közben éppen csődbe ment, így a teljes készletüket el kellett adják; így látta meg a besötétedett, rossz állapotú, össze-vissza sérült vásznat egy, a végkiárusításra érkezett háromfős „kincskereső”-csapat: *Warren Adelson*, a New Yorkban és Palm Beachen is üzletet működtető *Adelson Galleries* elnöke, *Robert Simon*, a New York-i *Robert Simon Fine Art* vezetője és *Alexander Parish* független art dealer, akik állítólag 1175 dollárt adtak a festményért (bár később a kép „hitelességének” növelése érdekében azt állították, hogy „mintegy 10 000 dollárt” fizettek érte).

A három új tulajdonos a képet 2007-ben átadta *Dianne Dwyer Modestini* (1940) New York-i szabadúszó sztár-restaurátornak – aki korábban évekig a *The Metropolitan Museum of Art* munkatársa és a New York-i Egyetemen működő *Conservation Center of the Institute of Fine Arts* professzora

volt –, aki három éven keresztül dolgozott rajta (és munkájáról, illetve a képpel kapcsolatos kutatásairól 2014-ben egy Leonardóról szóló könyvben egy nagy tanulmányt is megjelentetett).

Mindenesetre az is biztos, hogy az a festmény, amelyet a három tulajdonos 2011 végén további eredetvizsgálatokra átadott a londoni *National Gallery* éppen egy nagy Leonardo-kiállítás előkészítő szakértőinek, gyakorlatilag a teljes felületén már *Modestini* asszony restaurátori munkájának a nyomait viselte. Így aztán a *Luke Syson*, a múzeum 1600 előtti olasz festményeinek – és a tervezett Leonardo-kiállításnak is – a kurátora által vezetett öttagú bizottság végül azt az álláspontot fogalmazta meg a képről, hogy bár azon Leonardo da Vinci ugyan biztosan dolgozott, de az az idők során annyira megsérült, és annyiszor nyúltak hozzá, hogy ma már nem lehet megállapítani, hogy melyik részét ki festette, illetve hogy mennyi belőle az eredeti Leonardo. Mindezek ellenére azonban a végső döntésük nyomán a kép mégiscsak az itáliai mester eredeti, saját kezű műveként került be a londoni kiállításba.

Ez a szakma általi „felszentelés” természetesen azonnal nemcsak a figyelem középpontjába emelte a *Salvator Mundit*, de egyúttal az értékét is igencsak „felszórta”. Így aztán a képet birtokló háromfős konzorcium 2013-ban úgy döntött, hogy áruba bocsátják: májusban egy, a *Sotheby's* által szervezett privát aukción néhány kiválasztott műgyűjtőnek és műkereskedőnek lehetőséget adtak, hogy versenybe szálljanak a Leonardóért, amelyet ott-akkor *Yves Bouvier* (1963) svájci art dealer szerzett meg – 80 millió dollárért. A nem kevés – fogalmazunk finoman – „érdekes” üzletben részt vevő (és emiatt számos bírósági perben is érintett) *Bouvier* azonban nem sokáig élvezte a remekművet: egy nappal később már tovább is adta azt régi kuncsaftjának, *Dmitrij Ribolovljev* (1966) orosz származású, Monacóban élő milliárdosnak és műgyűjtőnek – 127,5 millió dollárért. És bár amikor *Ribolovljev* megtudta, hogy a kereskedő egy nappal korábban mennyiért szerezte meg a festményt, a jelentős árkülönbség miatt jogtalan haszon-szerzés címén pert indított ellene – és a szerinte neki „falazó” *Sotheby's* ellen –, az nem tudjuk, hogy ő maga mit

szólt mindehhez akkor, amikor nem egészen öt évvel később tőle a bevezetőben említett, neki sem akármekkora nyereséget hozó összegért vették meg a szaúdi hercegek a festményt.

Amely festménynek viszont azóta újra több művészettörténész megkérdőjelezi a korábban pedig, mint láttuk, mégiscsak Leonardóként elfogadott szerzőjét: ők a *Salvator Mundit* sokkal inkább a Leonardo műhelyében dolgozó *Bernardino Luini* (1485 körül-1532) munkájának vélik. Véleményük alátámasztására pedig rendszeresen hivatkoznak *Luininak* egy fiatal olvasó szentet ábrázoló festményére – amelyet 2018 novemberében a *Christie's* párizsi árverésén 1 207 500 euróért (390,5 millió forint) adtak el –, mondván, a két munka, azok készítésének technikája nyilvánvaló hasonlóságokat mutat. És ez tulajdonképpen igaz

BERNARDINO LUINI: A SZENTÍRÁST OLVASÓ SZENT MELLKÉPE PÁLMAÁGGAL (FORRÁS: CHRISTIE'S)

is lehet, hiszen aligha véletlen, hogy ezt a mai ismereteink szerint *Luini*-képet sokáig a szakértők egyértelműen Leonardo munkájának tartották...

Szóval hogy akkor végül is honnan lehetne teljes bizonyossággal (meg tudni, hogy egy adott képet ki is festett? Hát bizony sok esetben talán csak úgy, ha lenne egy videófelvételünk, amelyik egyértelműen mutatja, amint Leonardo – vagy éppen *Boltraffio*, netán *Luini* – festi a képet.

Persze ha arra gondolunk, hogy ma már a technika segítségével a filmvásznon bármikor láthatunk élő színészeket „élő” dinoszauruszok elől menekülni... ❀